

Seleucia

Sayı VIII - 2018

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VIII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia editörler kurulu, destekleri için Mimar Burak Yazıcı'ya (ARCLAND Mimarlık Mühendislik Danışmanlık Sanayi Tic. Ltd. Şti) şükranlarını sunar.

The Editorial Board of *Seleucia* expresses their gratitude for the support of the Architect Burak Yazıcı, owner of the Arcland Architecture.

Seleucia VIII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. *Seleucia* Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır. Yollanan alışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret K. Yegül
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Dr. Öğr. Üyesi Figen Çevirici-Coşkun
Dr. Öğr. Üyesi Merih Ereğ
Dr. Öğr. Üyesi. Deniz Kaplan
Dr. Öğr. Üyesi Fikret Özbay
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Öğr. Üyesi Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VIII
Sayı: 8

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Dijital Düşler Basım San. Ve Tic. A.Ş.
Nato Cad. Çınarlı Sok. No: 17
34418 Seyrantepe/Kağıthane
0212 279 64 44
Sertifika No: 12922

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 8 | Nisan - Mayıs 2018

Obelisk Bones

Dikilitaş Kemikleri

Diane Favro

11

Hadrianus ve Sardes Artemis Tapınağı:

Hadrianus Sardes'e Geldi mi, Eğer

Geldiyse...

Did Hadrian Visit Sardis? And if he did...

Fikret Yegül

27

Olba Akropolis Kazılarında Yeni Babil

Damga Mührü

A Neo-Babylonian Stamp Seal from the

Excavations of the Acropolis of Olba

Emel Erten

49

Eski Anadolu Toplumlarında Köpek

Dog in the Early Societies of Anatolia

Fikret Özbay

69

Olba'daki Ok Uçları Işığında Kentteki Askeri

Hareketlilik Hakkında Düşünceler

Thoughts on Military Activity in Olba in Light

of Arrowheads

Tuna Akçay

91

Iğdır'da Bir Orta Tunç Çağı Kompleksi

Aşağı Erhacı Yerleşimi ve Kalesi

A Middle Bronze Age Complex in Iğdır: Aşağı

Erhacı Settlement And Castle

Ayhan Yardımcıel

123

Olba Kazıları Cam Kandil Buluntuları

Glass Lamps from Olba Excavations

Emel Erten – Emine Akkuş Koçak

139

Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nin

Değerlendirilmesi

Evaluation of the Results of the Excavations at

the Northern Church of the Monastery of Olba

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin

165

Tarsus'tan Yeni Bir Hamam: Tarsus'un Roma

İmparatorluk Dönemi Kentsel Dokusuna ve

Kydnos'un Rotasına İlişkin Yeni Görüşler

A Newly-Discovered Bath Building at Tarsus:

Views on the Urban Texture of Tarsus and

the Flow of Kydnos River During the Roman

Imperial Period

Deniz Kaplan

191

Yeni Bulgular Işığında Urfa'da Neolitik

Dönem

The Neolithic Period in and around Urfa in the

Light of New Findings

Bahattin Çelik-Kaya Tolon

211

Yukarı Dicle Havzası'nda Bir Yeni Asur

Yerleşimi: Aşağı Salat

Aşağı Salat: A Neo-Assyrian Settlement in the

Upper Tigris Region

S. Yücel Şenyurt - Atakan Akçay - İlçay Aklan

233

Bir Grup Geç Roma Sikkesi Işığında Parion

Yamaç Hamamının Son Kullanım Evresi

Hakkında Görüşler

Some Considerations Regarding Final Use of

Parion Slope Bath in the Light of A Group of

Late Roman Coins

Vedat Keleş - Ersin Çelikbaş - Kasım Oyarçın

269

Kitap Tanıtımı

Book Review

Apollodoros Bibliotheka: Yunan Mitolojisi

Hüseyin Üreten

305

Ankara

Yavuz Yeğin

311

Totenkult

Tuna Akçay

317

Suriye, Filistin Ve Batı Arabistan Eski

Eserleri

Murat Özyıldırım

323

PRAEFATIO

Seleucia dergisinin sekizinci sayısını sizlere sunarken, bu yıl da yazarlarımızın değerli katkılarıyla ve zengin bir içerikle sizlere ulaşmayı amaçlamaktayız. Olba'dan gelen yeni bulgularımızı sizlerle paylaşmakta; çeşitli arkeolojik konulara yeni yaklaşım ve yorumlar getiren çalışmaları sunmaktayız.

Hadrianus'un Küçük Asya ziyaretinde geçmişin parlak başkenti Sardes'e uğrayıp uğramadığını merak ediyorsanız ya da Romalıların dev dikilitaşları Mısır'dan koparıp, imparatorluğun başkentlerine nasıl taşıdıklarını bilmek istiyorsanız; Tarsus'ta daha önce bilinmeyen bir Roma hamamı daha mı keşfedildi dersiniz ya da Parion Hamamı'nın son kullanım evresi konusunda sikkeler ışığında bilgilenmek istiyorsanız, eski Anadolu toplumunda köpeğin nasıl bir rolü olduğunu arkeolojik verilerle görmek sizce ilginçse o zaman Seleucia'nın bu sayısını okumalısınız. Orta Tunç Çağı'nın Aras Boyalıları Kültürü veya Diyarbakır Aşağı Salat Kazıları konusundaki çalışmalar ilginizi çekmekteyse ya da Urfa çevresindeki Neolitik Çağ sizce ilgi çekiciyse, doğru kaynak seçmiş bulunmaktasınız.

Olba'da Akhaemenid Dönem öncesinde Yeni Babil varlığını düşündüren bir arkeolojik veri isterseniz, 2017 kazılarında akropoliste ele geçen kalsedon damga mühür ilginizi çekecektir. Kentteki Geç Antik Dönem'i yansıtan manastır kazılarında 2017'de büyük ölçüde açığa çıkarılan Kuzey Kilisesi'nin mimari ayrıntıları; bu kilisenin de içinde bulunduğu yapıların aydınlatılmasında kullanılan cam kandillerin tipolojisi ya da Olba kazılarında bulunan ok uçları bağlamında kentteki askeri hareketlilik ile ilgili bilgilenmek için yine dergimizin bu sayısına bakmalısınız.

Yukarıda belirtilen çalışmaların yanısıra kitap tanıtımlarıyla da içeriği zenginleşen Seleucia'nın yayına hazırlanması aşamasında emeği geçen yazarlarımıza, Homer Kitabevi'ne ve Ayşen Boylu'ya; çalışmalarımızda sabırla bize eşlik eden Sinan Turan'a şükranlarımızı sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret K. Yegül

Prof. Dr. Emel Erten

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

While presenting the eighth volume of Seleucia, we hope to reach you with a rich content by the contribution of our writers. We are pleased to share our interpretations on the latest finds from Olba excavations as well as many other archaeological articles with interesting approaches.

If you are anxious to know if Hadrian visited Sardis during his travel in Asia Minor or how Romans carried huge obelisks from Egypt to the capitals of the Empire; if you want to know about the possibility of a newly-discovered bath building in Tarsus or the last phase of use of the bath at Parion; if you are interested in the role of the dogs in ancient Anatolia, you should see this issue of Seleucia. If you want to be informed about the archaeological evidence for Middle Bronze Age Aras Culture or the excavations of Aşağı Salat at Diyarbakır and the Neolithic Age of Urfa Region, this issue of Seleucia will be the right choice.

We are sure, you will be interested in the Neo-Babylonian chalcedony stamp seal found during the excavations of Olba in 2017. For being aware of the architectural details of the “Northern Church” within the monastery of Olba and for the typology of the glass lamps used for the illumination of the Late Antique interiors (including the Northern Church) in Olba as well as the military activity in Olba in light of arrow heads discovered at the site, you should refer to this issue.

In addition to the articles on above-mentioned topics, Seleucia contains a number of book reviews that will inform the readers on various valuable archaeological publications. We wish to thank our contributors for sharing their studies with us and Aysen Boylu, owner of Homer Books for her help and support as well as Sinan Turan for his patience and assistance during process of preparation of the publication of Seleucia.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret K. Yegül

Prof. Dr. Emel Erten

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba Akropolisi Kazılarında Yeni Babil Damga Mührü

Emel Erten*

Öz

Olba kazılarının 2017 dönemi çalışmaları sırasında akropoliste açılan bir sondajda bulunan yarı-saydam, açık kahverengi kalsedon damga mühür bu çalışmanın konusudur. Piramidal biçimli ve sekizgen baskı yüzü mührde Yeni Babil gliptik sanatında tipik sayılan bir ibadet sahnesi yer almaktadır. Ayakta duran uzun giysili figür önündeki platformdaki tanrısal simgeler önünde ayakta duran konumda tasvir edilmektedir. Platformun üzerinde Tanrı Marduk'un simgesi bel (marru), Nuşku'nun simgesi lamba görülmektedir. Sahnenin üst kısmına ise tanrı Sin'i sembolize eden hilal işlenmiştir. Söz konusu mühür, Olba'nın ve içinde bulunduğu bölgenin Hellenistik Dönem öncesi erken yerleşim tarihini aydınlatan bir buluntu olarak önem taşımakta; özellikle Yeni Babil Kralı Neriglissar'ın MÖ 6. yüzyıl ortalarında bölgeye düzenlediği seferle ilişkili görünmektedir.

Anahtar Sözcükler: Demir Çağı, Dağlık Kilikia, Olba, Ura, Pirindu, Yeni Babil Damga Mühür.

A Neo-Babylonian Stamp Seal from the Excavations of the Acropolis of Olba

Abstract

The subject of this paper is the semi-transparent, light brown coloured chalcedony stamp seal found during the excavations at the acropolis of Olba. The pyramidal seal has an octagonal base with a worship scene which is considered a typical composition in Neo-Babylonian glyptics. The figure

* Prof. Dr. Emel Erten, Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Teknikokullar – Ankara. E – Posta: eerten@gazi.edu.tr.
Hakeme Gönderilme Tarihi: 15 Mart 2018 ve Kabul Tarihi: 20 Mayıs 2018.

in a long dress (worshipper) stands facing to a platform or an altar. On the platform are placed the symbol of the God Marduk, the spade (marru) and the lamp, symbol of Nuşku. On top of the scene is depicted the crescent which is the symbol of god Sin.

This significant find is not only important for the studies on glyptics but also for providing data for the early settlement history of Olba as well as Eastern Rough Cilicia which is much unknown before the Hellenistic Period. It can be suggested that the presence of such a sophisticated object at the acropolis of Olba must have some connection with the campaign of the Neo-Babylonian king Neriglissar in the region during the mid 6th century BC.

Keywords: Iron Age, Rough Cilicia, Olba, Ura, Pirindu, Neo Babylonian Stamp Seal.

Giriş

Bilindiği gibi, Olba akropolisi üzerinde ve eteklerinde son yıllarda yapılan kazılar kentin erken yerleşim tarihi konusunda aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. Böylece, son arkeolojik çalışmalar öncesinde Olba’da Hellenistik Dönem’de başladığı düşünülen yerleşimin çok daha erken tarihlere uzanmakta olduğu somut verilerle doğrulanmaya başlanmış bulunmaktadır¹. Bu çalışmada da amaç hem Anadolu gliptik çalışmaları için kayda değer bir buluntuyu tanıtmak; hem de bunun Olba’nın yerleşim tarihi ve bölge arkeolojisi için anlam ve önemini vurgulamaktır.

Mühür, sadece ait olduğu dönemin biçimsel özelliklerini ve stilini yansıtan seçkin bir örnek olarak önem taşımamakta; aynı zamanda Hellenistik Dönem öncesi verilerinin kısıtlı olduğu Olba ve Doğu Dağlık Kilikia Bölgesi’nin yerleşim tarihinin erken evrelerine ilişkin bilgi sağlamaktadır. Bu bakımdan ayrıntılı olarak tanıtılmaya, incelenmeye ve değerlendirilmeye değerdir. Özellikle de bu eserin “neden Olba’da bulunduğu?” sorusunun irdelenmesi, çalışmamızın temel hedefidir.

Olba akropolisinde 2017 yılı kazıları sırasında “Sondaj-5” olarak adlandırılan açmada bulunan söz konusu damga mühür belirli bir mimari

1 Olba’da MÖ 4. ve 3. yüzyıla tarihlenen sikke buluntuları ışığında kentteki Pers, Makedon, Seleukos ve Ptolemaios varlığı irdelenmiş bulunmaktadır. Akçay 2017 (a), 69-87; Akçay 2017 (b), 211-226.

yapı veya stratigrafi içinden gelmemekte; dolgu toprağında ele geçmiş bulunmaktadır. Bu nedenle eserin içinde bulunduğu kontekst uyarınca incelenmesi mümkün değildir. Ancak, sahip olduğu özellikleriyle değerlendirilmesi, tarihlenmesi mümkün olan bir eserdir.

Olba Buluntusu Damga Mühür: Tanım – Değerlendirme – Tarihleme

Olba akropolisinde bulunan mühür açık kahverengi ve yarı-saydam kalsedon taşından yapılmıştır². Üst kısmında yatay bir asma deliği olan mühür, alt baskı yüzü hafif dışbükey sekizgen biçimli olmak üzere piramidal forma sahip bulunmaktadır. Baskı yüzü üzerinde bir ibadet sahnesi yer almaktadır (Lev. 1-2-3).

Olba örneğinde de olduğu gibi Yeni Babil mühürleri başta kalsedon olmak üzere yarı-değerli taşlardan yapılmaktadır. Bunların “doğal cam” niteliğinde, sert özellikle taşlardan olmaları işlenmelerinde matkap ve çark ile kesme tekniklerinin kullanılmasını mümkün kılmaktadır³. Böylece, malzeme ve teknik özellikleriyle Yeni Babil’e özgü bir mühür stili ortaya çıkmaktadır⁴.

İşlenişi ve yapıldığı malzeme kadar Olba buluntusu mühür baskı yüzündeki sahne ile de Yeni Babil gliptik sanatı için tipik bir kompozisyona sahiptir. Sahnede uzun giysili figür bir platform (altar) önünde kolları öne doğru uzanmış olarak ayakta durmaktadır. Yatay kesme çizgilerle tasvir edilen bu platformun üzerinde tanrısal simgeler yer almaktadır. Bunlar, Marduk’un beli (marru) ile onun yanında Nuşku’nun lambasıdır. Sahnenin üst kısmında ise tanrı Sin’in hilalinin işlenmiş olduğu görülmektedir.

2 Formülü SiO₂ olan kalsedon renksiz, beyaz, gri, mavi vb. renklerde bir tür kuvarz (doğal cam) olarak tanımlanmaktadır. Mineralojinin babası olarak tanınan Georgius Agricola (1494-1555) bu taşın adının Kadıköy’den (Kalkhedon) geldiğini belirtir. Agat, jasper, onyx gibi taşlar aslında kalsedon türleridir: <https://www.mindat.org/min-960.html>. Yeni Babil gliptik sanatında sekizgen baskı yüzü piramidal damga mühürlerde kalsedon özellikle tercih edilen bir taş türüdür: Collon 1990, 41. Özellikle de bu taşın mavi renkli olanının tercih edildiği söylenmektedir: Collon 1990, 41; Buchanan-Moorey 1988, 57.

3 F. Mohs, 1812 yılında sertlik derecelerine göre doğadaki mineralleri sıralayarak, “Mohs Ölçeği” adı verilen tabloyu oluşturur. Buna göre, mineraller yumuşaktan sertte doğru sıralanmakta ve bunların her biri, bir öncekini kesebilen özellik taşımaktadır. Listede formülü SiO₂ olan doğal cam (kuvarz) doğadaki en sert minerallerden birisi olarak belirlenmektedir: Erten Yağcı 1993, 15-16. Bu durumda, aynı formüle sahip olan kalsedon’un da yüksek sertlik derecesi konusunda fikir sahibi olmak mümkündür.

4 Schahner 2011, 28.

Marduk'un Ur Üçüncü Hanedan Dönemi'nden itibaren Babil'in baş tanrısı olduğu ve MÖ 14. yüzyıldan başlayarak Assur'da da popülerlik kazandığı bilinmektedir. Marduk'un sembolü olan ve Olba buluntusu mühür üzerindeki sahnede de tasvir edilen belin (marru) olasılıkla Marduk'un yerel bir tarım tanrısı kökenini yansıtmakta olduğu önerilmektedir⁵.

Nuşku ise ateş ve ışıkla ilgili olan tanrıdır ve onun sembolü olan lamba Kassit Dönemi'den Yeni Babil'e kadar Mezopotamya sanatında özellikle de kudurru'lar üzerinde Nuşku'nun simgesi olarak görülmektedir⁶. Olba'da bulunan mühür de dahil olmak üzere incelemekte olduğumuz stildeki mühürler üzerinde de Nuşku'nun lambasına birçok örnekte rastlanmaktadır.

Son olarak Olba'da bulunan mühürde baskı yüzündeki sahnenin üst kısmında yer alan hilalden söz edilmelidir. Suen, Nanna veya Nanna-Suen (Sin), Mezopotamya mitolojisinde ay tanrısıdır⁷. Tanrının sembolü ise arkaya doğru yatmış hilaldir. Mezopotamya mühürlerinde hemen her yerde ve her zaman tasvir edilen sahnenin üst kısmında Sin'in sembolü hilale rastlanmaktadır. Sin'in özellikle Güney Mezopotamya'daki Ur ile daha kuzeyde Harran'da kutsal sayıldığı ve tapınım gördüğü bilinmektedir⁸.

Eski dünyada damga mühür kullanma geleneği tarihi MÖ 7. ve 6. bin yıllara dek uzanmaktadır⁹. Mezopotamya'da Uruk'ta ve güneybatı İran'da Susa'da MÖ 4. binyılın ikinci yarısında hemen eş-zamanlı olarak silindir mühürün icat edilmesiyle ve aynı süreçte yazının da bulunuşuyla birlikte silindir mühürler yaygın olarak kullanılmaya başlanırlar¹⁰. Bundan sonraki süreçte damga mühür kullanımı azalmakla birlikte, tümünden ortadan kalkmış değildir. MÖ 9. yüzyıl ortalarına gelindiğinde Yeni Assur saray bürokrasisine damga mühür kullanımının uyarlandığı bilinmekte ancak, bu yıllara ait mühür baskılarının varlığına karşın mühür buluntularının olmadığı belirtilmektedir¹¹. MÖ 7. yüzyıldan itibaren ise çok sayıda

5 Black – Green 2004, 128-129.

6 Black-Green 2004, 116, 145.

7 Black-Green 2004, 135.

8 Collon 2001, 118.

9 Taştan yapılmış en erken tarihli damga mühürlerin Suriye'deki Buqras; pişmiş topraktan damga mühürlerin Anadolu'daki Çatalhöyük'ten geldiği; bunların kil üzerinde değil, kumaş, deri veya ekme damgalamak için kullanıldıkları belirtilmektedir. Damga mühürlerin kil üzerine ilk uygulamalarına MÖ 5. binyıl sonlarında Değirmentepe, Tepe Gawra, Ninive gibi merkezlerde rastlanmaktadır: Collon 1990, 14.

10 Collon 1997, 12.

11 Collon 1997, 15.

konoid veya piramidal damga mühür Yeni Assur gliptik sanatına girmiş bulunmaktadır. Damga mühür kullanımının Assur'da yaygınlaşmasına başlangıç olarak II. Sargon Dönemi (MÖ 721-705) gösterilmekte; bundan sonraki süreçte (MÖ 7. yüzyılda) silindir mühüre karşı damga mühür kullanımının hızlı bir artış kaydettiği belirtilmektedir¹².

Yeni Babil gliptik sanatında ise damga mühürlerde silindir mühürlerden alınan sahnelerin "statik" hale getirilmiş hallerinin tasvir edilmekte olduğu bilinmektedir. Bunların arasında en belirgin sayılanı da tanrısal semboller önünde ibadet sahnesidir. İncelemekte olduğumuz Olba örneğinde de geçerli olan bu ibadet sahnesinin en erken örneklerinin silindir mühürler üzerinde II. Nabukadnezar Dönemi'nde (MÖ 604-562) kaydedildiği; böylece bu temanın yaygınlıkla Yeni Babil damga mühürlerinden başlayarak, Akhaemenid Dönem içlerine dek kullanıldığı belirtilmektedir¹³. Sahnenin en geç kullanım tarihi olarak ise MÖ 5. yüzyılın sonları - II. Darius Dönemi gösterilmektedir¹⁴.

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda Olba akropolisinde bulunan söz konusu damga mühürün iyi tanınan bir grubun üyesi olduğunu belirtmek mümkündür. Söz konusu mühürlerin dağılımına bakılırsa, bunların sadece Mezopotamya buluntuları ile kısıtlı olmadığı; aynı zamanda Suriye-Filistin, Kıbrıs ve İran'da da örneklerinin bulunduğu söylenmektedir¹⁵. Son yıllarda yapılan çalışmalarda daha geç tarihlere (Yeni Babil sonrası - Akhaemenid Dönem) verilmekle birlikte, bu tipin bazı Anadolu örnekleriyle de (Daskyleion, Perge, Sardes) temsil edilmekte olduğu belirlenmektedir¹⁶. Özellikle Gaziantep Dülük Baba Tepesi kazılarında bu

12 Damga mühür kullanımındaki bu artışın Assur kontrolünün Suriye'de doğrudan sağlanması ve Kilikia, Filistin, Suriye'den Mezopotamya ve Batı İran'a yaptırılan zoraki göç ile eş-zamanlı olduğuna da işaret edilmektedir: Buchanan - Moorey 1988, 53.

13 Buchanan-Moorey 1988, 56. Persepolis kale tabletlerinde de benzer ibadet sahnelerinin yer aldığı mühür baskılarının bulunması, bu tip mühürlerin Persler tarafından MÖ 6. yüzyıl sonları ile 5. yüzyıl içlerine dek kullanıldığını açıkça göstermektedir: Root 1998, 257-306.

14 Porada 1948, 95.

15 Buchanan-Moorey 1988, 57. Yeni Babil-Akhaemenid mühürlerin Suriye ve Güneydoğu Anadolu'daki dağılımı konusunda: Schahner 2011, 19-20, n.4, Abb.1; Kıbrıs örnekleriyle ilgili olarak bkz. Reyes 2001, 139-142.

16 Bu eserler Yeni Babil sonrasında Akhaemenid Dönem'de de aynı tipin sürekliliğini koruduğu tarihlere verilmektedirler. Bir diğer deyişle Yeni Babil eserleri değil, Yeni Babil stilindeki eserlerdir. Daskyleion kazılarında benzer bir mühür ve bir de bulla ele geçmiş bulunmaktadır. Her iki buluntu da MÖ 509-494 arasındaki döneme tarihlenmektedir. Bu tarih, Daskyleion saray arşivinin kuruluşu için verilen MÖ 479/477 yılları öncesi olarak belirlenmektedir: Yıldızhan 2017, 183; Perge kazılarında bir diğer örnek bir mezar buluntusudur ve çok daha geç bir kontekst içinden (MÖ 1. yüzyıla ait bir unguentarium ile birlikte ele geçmiştir) geldiği bildirilmekle birlikte, elbette ki bu eser Yeni Babil stilini yansıtmaktadır: Çokay-

tipin çok sayıda örneğinin ele geçmiş olması dikkat çekicidir¹⁷. Burada ele geçen Yeni Babil mühürlerinde tanrı Sin'e ait sembollerin sıkça görülmesi, Dülük Baba Tepesi'nin Harran ile olan yakınlığı ile açıklanmaktadır¹⁸. Anadolu'da kazı buluntusu olarak kaydedilen benzer mühürlerin yanında Türkiye'de Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi koleksiyonunda yer alan ve çoğu kesin buluntu yerleri bilinmeyen örnekler de bir tez çalışmasına konu olmuşlardır¹⁹. Birçok dünya müzesinin mühür koleksiyonlarında da Yeni Babil stilindeki mühürler (veya mühür baskıları) - kökenleri bilinen ya da bilinmeyen eserler olarak- yer almaktadır²⁰.

Olba buluntusu mühür örneğini de ait olduğu grup ve temel stil, işleniş ve malzeme özelliklerinden yola çıkarak, kabaca MÖ 6. yüzyıla tarihlemek; Yeni Babil stilinde bir eser olarak tanımlamak mümkündür. Ancak, daha hassas bir tarihleme önerisinde bulunabilmek ve Olba'nın yerleşim tarihi ile ilgili olarak yapılacak değerlendirmede bu buluntuyu daha anlamlı kılmak adına Demir Çağı'nda Olba'nın içinde bulunduğu coğrafyayı ve onun Mezopotamya bağlantılarının tarihini incelemekte yarar bulunmaktadır.

Demir Çağı'nda Doğu Dağlık Kilikia – “Hilakku” ve “Pirindu”

Yeni Assur yazılı belgelerinde “Hilakku” adı ile bilinen Kilikia'nın dağlık kesimi, Olba'nın da içinde bulunduğu coğrafyadır²¹. “Hilakku” adı ilk

Kepece 2016, 188-196; Ayrıca, yayınlarda ayrıntılı değerlendirmesi henüz yapılmamış olan Burdur – Uylupınar Nekropolis buluntusu, Burdur Arkeoloji Müzesi koleksiyonundan bir başka örnek ile ilgili olarak bkz. Kaptan 2017, 258; Çokay Kepece 2016, 193; Sardes'ten de Yeni Babil üslubunda ibadet sahnesinin yer aldığı ancak daha geç bir tarihte kanatlı bir diskin eklendiği bir mühürden söz edilmektedir: Dusinger 2010, 182. Baskı yüzlerinde işlenen sahneler farklılık göstermekle birlikte, genel biçimsel özellikleri bakımından benzer Sardes damga mühür örnekleri konusunda bkz. Curtis 1925, 40-45, no.106-120, pl.X,

17 Schahner 2008, 74-75; Schahner 2011, 27-28.

18 Schahner 2008, 75.

19 Yağcı 1996.

20 Berlin – Staatliche Museen zu Berlin koleksiyonu örneği: Jakob-Rost 1967, 17, no.23, taf.6; ABD-Baltimore'daki Walters Art Gallery koleksiyonundan bir örnek: Gordon 1939, 32, no.111, pl.XIV; Library of J. Pierpont Morgan koleksiyonu örnekleri: Ward 1909,124-126, no. 304-307, no.310, pl. XXXVIII – XXXIX; Aynı koleksiyonla ilgili daha ayrıntılı bir yayın için bkz. Porada 1948, 98-99, no. 795-811; University of Pennsylvania – University Museum Koleksiyonu: Legrain 1925, 41-44; Mr. Edward T. Newell Koleksiyonu örnekleri: von der Osten 1934, 100, pl. XXXI, no.472-474, 478-479; pl. XXXII, no.481-497; Londra - British Museum koleksiyonu Yeni Babil Dönemi mühür baskısı örnekleri: Mitchell-Searight 2008, 117-126, no.285-339; Ashmolean Museum koleksiyonu örnekleri: Buchanan-Moorey 1988,56-57,pl.XIII.

21 Hilakku'nun sınırları ile ilgili olarak bkz. Zoroğlu 1994, 301-308; Assur belgelerinde

kez III. Salmanassar (MÖ 854-824) yıllıklarında geçmektedir²². Kralın Que (Ovalık Kilikia) seferi sırasında ona karşı kurulan yerel koalisyonun Batı kanadını Hilakku ile Kubuşna oluşturmaktadır²³. Bundan sonra MÖ 7. yüzyıla dek olan dönemde Hilakku'da yerleşik bir Assur varlık ve egemenliğinden söz etmek mümkün olmamakla birlikte, Assur güçleri bölgeye akınlar düzenlerler. Hilakku'nun Kimmer tehdidi karşısında ise Assurbanibal Dönemi'nde (MÖ 668-627) Assur'a yaklaştığı belirtilmektedir²⁴. Bu dönemde Que'nin yanısıra Hilakku'nun da büyük ölçüde Assur kontrolü altında bulunmaktadır²⁵. Ancak, Yeni Assur krallığının en geniş egemenlik alanlarına ulaştıktan sonra yaşadığı hızlı çöküş, bölgedeki dengeleri değiştirmiştir.

İncelemekte olduğumuz mühür, Yeni Babil stilinde bir eser olduğu için Olba'nın da içinde yer aldığı bölgedeki Yeni Babil varlığı konumuz bakımından önceliklidir. Yeni Assur Krallığı'nın MÖ 7. yüzyıl sonlarında tarih sahnesinden çekilmesi sonrasında, Yeni Babil'in yükselmesiyle birlikte yazılı kaynaklarda Kilikia'nın düzlük Doğu kesimi "Hume", batı dağlık kesimi ise Pirundu adı ile tanımlanır²⁶.

Uzak ülkelerdeki Assur gücünün Asurbanipal'in ölümü sonrasında zayıflaması ile Kilikia bir ölçüde bağımsızlığını kazanır. MÖ 595-570 arasındaki bir zamanda ise Yeni Babil Kralı Nebukadnezar'a vergi ödemekte olduğu söylenmektedir. Aynı zamanda bu dönemde Hume ve Pirindu'dan alınan esirler Babil'de tutulmaktadır²⁷. Pirindu'nun MÖ 592'ye tarihlenen bir yazılı belgede Nebukadnezar'ın Hume, Pirindu ve Lydia'yı fethettiği iddia edilmekteyse de, bunun sağlam kanıtlarının bulunmadığı anlaşılmaktadır²⁸.

Ancak, daha sonra Yeni Babil kralı Neriglissar'ın egemenlik dönemindeki (MÖ 559-556) Hume ve Pirindu seferi konumuz açısından önem taşımaktadır. Bu seferle ilgili ayrıntılar "Neriglissar Kroniği" olarak adlandırılan yazılı belgede anlatılmaktadır²⁹. Adı geçen belgeye göre,

Hilakku konusunda doğudaki Que'yi ifade eden bölge ile ilgili olanlar kadar şanslı olunmadığı belirtilmektedir: Kurt 2006, 5, n.24.

22 Luckenbill 1926, 215, no.600; III. Salmanassar'ın Çukurova'ya yaptığı sefer ve bu olayla ilgili ayrıntılı kaynakça bilgileri konusunda bkz. Ünal-Girginer 2007, 170, n.288.

23 Hawkins 1982, 394-395; Zoroğlu 1994, 301.

24 Ünal-Girginer 2007, 202, n. 445.

25 Kurt 2006, 19-20.

26 Pirindu sınırları, coğrafi konumu ve bu konudaki çeşitli görüşler konusunda: Kurt 2009, 186-187.

27 Wiseman 1956, 39.

28 Hawkins 1982, 434.

29 Wiseman 1956, 39-40.

Neriglissar hükümdarlığının üçüncü yılında (MÖ 557/556) ordusunu öncelikle teftiş ettikten sonra, sefere çıkar. Başlangıçta Hume üzerine yürür. Kral Appuası seferden haberdardır ve birliklerini pusuya yatırır. Ancak, Neriglissar onları yenilgiye uğratarak, Appuası ve askerlerini Ura'ya kadar takip eder. Bu takipte ancak tek sıra halinde yürünebilen sarp dağ geçitlerinden geçerler. Yolculuk 15 çift saat (bēru) zaman alır. Ura'ya ulaştıklarında, kenti ele geçirirler ve yağmalarlar. Daha sonra 6 çift saatlik bir yolu yürüyerek Appuası'nun atalarının ve kendisinin kraliyet merkezi olan Kirsî'ye ulaşarak, surları, sarayı, kent halkını ateşe verirler. Denizin ortasında dağ gibi yükseldiği söylenen ve altı bin savaştının bulunduğu Pitusu'da direnişle karşılaşılırsa da, onları da yenilgiye uğratar ve kenti yıkarlar. Sallune Geçidi'ni aştıktan sonra Lydia sınırına kadar olan her yeri ateşe verirler³⁰.

O sıralarda Pirindu'nun yerel bir kral (Appuası) tarafından yönetilen bağımsız bir siyasi oluşum olduğu söylenmektedir. Ancak, bu krallığın Lydia ve Kroisos ile ilişkili olduğu ve Lydia'ya vergi ödemekte olmasının Neriglissar'ın seferinin bölgeye yönelmesinin nedenlerinden biri olduğu da önerilmektedir³¹. Sefere bir diğer neden olarak ise, Babil'in Akdeniz'deki ticareti kontrol altında tutma isteği gösterilmektedir³². Özellikle Pitusu yakınında MÖ 6. yüzyıldaki Yunan üstünlüğü de Neriglissar'ın bölgeye sefer düzenlemesindeki etken olarak gösterilmektedir³³.

Neriglissar'ın seferinde adı geçen merkezler başta "Ura" ve "Kirsî" olmak üzere Dağlık Kilikia'nın Demir Çağı tarihi coğrafyası bakımından önem taşımaktadır. Ura'nın konumu konusunda farklı görüş ve öneriler³⁴ bulunmasına karşın, bugün Gülnar yakınlarındaki Meydancikkale'ye lokalize edilen Kirsî'nin yeri konusunda bazı kuşkular olmakla birlikte, genel olarak bir uzlaşa sağlanmışa benzemektedir³⁵.

Kral Neriglissar'dan sonra gelen Babil kralı olan Nabonidus tarafından Kilikia'ya doğru yapılan seferin Hume ile sınırlı kaldığı; Pirindu'ya ulaşmadığı bilinmektedir. Aynı dönemde Persler'in Batı'ya doğru ilerlemeleri

30 Söz konusu metnin çevirisi ve ayrıntılı yorumu konusunda bkz.: Ünal-Girginer 2007, 203.

31 Bing 1968, 155.

32 Kurt 2009, 190.

33 Bing 1968, 157.

34 Bu konuda birçok farklı öneri ve görüş bulunmakta ve halen uzlaşa sağlanamamaktadır: Beal 1992, 65-73; Ünal 2003, 13-40. Eski Çağ yazılı belgelerinde adı geçen belgelerde "Ura" konusu, bu çalışmanın sonuç bölümünde ayrıca ele alınmaktadır.

35 Meydancikkale'de yapılan kazılarda bulunan Aramice bir yazıtta kentin adının geçmesi bu lokalizasyonun yapılmasının temel nedeni olarak gösterilmektedir: Postgate 2007, 17; Ünal-Girginer 2007, 205-206.

sırasında da Babil'in Lydia ile ittifak halinde olduğunu Herodotus'tan öğrenmekteyiz (Herodotos, I.77). Kyros'un kazandığı başarı ve Lydia'nın yıkılması sonrasında önce Anadolu'da, sonra Babil ülkesinde geçerli olan Pers egemenliği sırasında artık incelemekte olduğumuz bölgede de herhangi bir Babil askeri ya da siyasi varlığından söz etmek mümkün değildir.

Sonuç

Daha önce de belirttiğimiz gibi, incelemekte olduğumuz kalsedon damga mühür, kendi stilistik değerlendirmesi ve tarihlemesinin ötesinde, başta Olba'nın olmak üzere Kilikia'nın Doğu Dağlık Kesimi'nin tarihi ile ilgili olarak önemli bir veri niteliği taşımaktadır. Bunun nedeni, bölgede kaydedilen tek Demir Çağı Mezopotamya (Yeni Babil) stilindeki eser olmasıdır.

Olba'nın da yer aldığı bölgedeki Yeni Assur ve Yeni Babil askeri ve siyasi varlığı, yukarıda belirtilen yazılı kaynakların verdiği bilgiler dışında arkeolojik verilerle ne yazık ki yeterince desteklenmemektedir. Örneğin, Olba'nın yakınında bir kara yerleşimi olması bakımından Olba ile benzerlik taşıyan Kilise Tepe'nin Tunç Çağı'ndan başlayarak sürekli iskâna sahne olduğu kazılarda elde edilen arkeolojik verilerle doğrulanmaktadır. Ancak, Yeni Babil - Akhaemenid Dönemi de kapsayan MÖ 7. yüzyıldan başlayan ve Hellenistik Dönem'e dek uzanan süreçte Kilise Tepe'de yerleşimin gerçekleştiğini söylemek için elde hiçbir neden olmadığını ifade edilmektedir³⁶.

Dağlık Kilikia'da bu dönemle ilgili olarak elde edilen arkeolojik veriler daha çok Yunan kolonizasyonu ile ilgili görünmekte; bunlar arasında yerel ya da Yunan karakterli seramik buluntuları öne çıkmaktadır³⁷. Bu durum Hellenistik Dönem'de Olba'nın bağlı bulunduğu dinsel/yönetmelik merkez olan Olba-Diocaesarea için de geçerli görünmektedir³⁸. Arkeolojik kazılara da sahne olması bakımından özel önem taşıyan ve Yeni Babil belgelerinde adı geçen "Kirsi" kenti olduğu kabul edilen Meydancıkale'den MÖ 7.

36 Postgate 2007, 17.

37 Kilikia genelinde Demir Çağı seramiği - İthal Boyalı Seramikler konusundaki değerlendirme için bkz. Arslan 2010; Alacadağ buluntuları ile ilgili olarak bkz. Lafı 2001, 195-213; kazı buluntuları ile değerlendirilen Nagidos MÖ 7. ve 6. yüzyıl seramiklerinin ise Kıbrıs ve Kilikia boyalıları ile taklit ve ithal İon kyliklerinden oluştuğu belirtilmektedir: Durukan 2007, 228.

38 Wannagat 2005, 125-126; Wannagat-Trampedach 2012, 6-11.

ve 6. yüzyıllarla ait arkeolojik veriler gelmektedir. Ancak bunların da Oryantalizan Yaban Keçisi Stili seramik örneklerinden ya da Kıbrıs kökenli özelliklere sahip bir mezar anıtından oluştuğu belirlenmektedir³⁹.

Kilikia'da Doğu'dan gelen kültürel etkilerin varlığını gösterecek buluntu olarak Tarsus'ta MÖ 6. yüzyıl tabakalarından gelen bir Yeni Babil silindir mühür örneği gösterilmektedir⁴⁰. Yine Tarsus'ta Yeni Assur tabletlerinin bulunmuş olması bölgedeki kısıtlı "Doğu" varlığının belirtileridir⁴¹. Ancak, Tarsus'un bulunduğu coğrafyanın Olba'dan uzakta ve Klasik dönemlerde olduğu gibi Demir Çağ'ında da farklı ad ve siyasal gelişmelerle anılan bir bölgede yer aldığını anımsamak gerekir.

Bu aşamada, Olba buluntusu damga mühürün önemi ortaya çıkmaktadır. Yazılı kaynaklardaki bilgilere karşılık, arkeolojik bulgularla varlığı kanıtlanmayan Mezopotamya Demir Çağı uygarlıklarının Kilikia'nın Doğu dağlık kesimi ile olan bağlantılarını yansıtabilecek tek arkeolojik buluntu olarak incelemekte olduğumuz mühür anlam ve önem taşımaktadır.

Söz konusu eseri Neriglissar ve ordusunun Pirindu seferi ile ilişkilendirmek en doğrudan ve akılcı çözüm olarak görülmektedir. Bu durumda, mühürün bölgeye ulaşmasını ve Babilli bir seçkin tarafından kullanılmasını da sefer ile aynı tarihe, MÖ 557/556'ya tarihlemek mümkündür. Eserin gösterdiği biçim, malzeme, işleniş, kompozisyon özellikleri de aynı tarihlere verilen Yeni Babil konik damga mühürleri ve bunlara ait baskılarla da uyum içindedir. Örneğin, şimdi British Museum koleksiyonundaki Babil buluntusu bir tablet üzerindeki mühür baskısında üstteki hilal simgesi ve ayakta duran figürün tanrısal simgeler önünde ibadet sahnesi betimlenmekte ve adı geçen örnek Neriglissar Dönemi'ne (MÖ 558-557) tarihlenmektedir⁴².

Herodotos'un Babil konusunda verdiği ayrıntılı bilgiler arasında, Babillilerin her birinin bir mühür taşıdığını belirtmesi, bu nesnenin ülkedeki yaygınlığını yansıtmaktadır (Hist. I. 195). Pers yönetimi altında Anadolu'da da mühür kullanımında büyük bir artışın kaydedildiği belirtilmektedir⁴³. Akhaemenid mühürlerinde Yeni Babil stilindeki örneklerle benzer malzeme, form ve işleniş özellikleri gösteren mühürler özel bir

39 Jasink-Bombardieri 2013, 23-24.

40 Jasink-Bombardieri 2008, 46, n.83, 56, Fig.9.5.

41 Goetze 1939, 1-16.

42 Mitchell- Searight 2008, 119, 296, kat. no.293.

43 Kaptan 2017, 264.

grubu oluşturmaktadır⁴⁴. Ancak, Olba'nın da yer aldığı bölgede Pers egemenliği öncesinde Yeni Babil askeri ve siyasi varlığı belgelerle doğrulanmaktayken ve incelenen eser Yeni Babil Dönemi tasvir özelliklerine sahipken, Olba buluntusu mühür için daha geç bir tarih (Pers egemenlik dönemi) önermek anlamlı değildir.

Öte yandan, Olba'da ve bölgede Pers varlığını yansıtan bazı somut veriler bulunmaktadır. Olba'nın hemen kuzeyinde, yer alan ve Lamos (Limonlu) kaynağına yakın konumdaki Sarıaydın köyünde ve daha doğudaki Namrun (Çamlıyayla) Kesecek köyünde iki Aramice yazıtının saptanmış olması, Perslerin Torosların yüksek kesimlerini oluşturan bu alanı kontrol altına aldıklarının bir kanıtı olarak gösterilmektedir⁴⁵. Ayrıca, Olba'da da Akhaemenid varlığını düşündüren bazı verilere ulaşılmış bulunmaktadır⁴⁶. Bu nedenle, incelemekte olduğumuz mühürün Yeni Babil'i takip eden Pers egemenliği altındaki Olba'da da farklı kuşaklarca kullanımının sürdürüldüğünü düşünmek, önermek mümkündür. Çünkü, mühürler hem sahibi olan kişinin prestijini yansıtmakta, hem de işleniş ve malzeme özellikleri bakımından titizlikle korucak ve mücevher gibi uzun süre saklanacak kıymetli bir nesne özelliği taşımaktadır⁴⁷. Öte yandan, Persepolis kökenli tabletler üzerinde de bu tip mühürlere ait baskılara rastlanması, Persler'in bu mühürleri kullanmakta olduklarının açık kanıtıdır⁴⁸.

Bölgede konumu bakımından stratejik öneme sahip Olba akropolisinin Neriglissar'ın seferi sırasındaki yerinin ne olduğu, üzerinde çalıştığımız mühür vesilesiyle gündeme gelen değerlendirmemizin en "kritik" sorusudur. Bilindiği gibi, birçok yayında Eski Çağ metinlerinde ve Neriglissar kroniğinde adı geçen "Ura" (yöre halkının Olba'yı "Ura" ya da "Uğra" olarak adlandırmasından yola çıkarak) Olba ile eşleştirilmiştir⁴⁹. "Ura"adlı merkezin adı Tunç Çağı'ndan başlayarak yazılı metinlerde geçmekte; bunların en erken olanları Eski ve Orta Hitit Dönemi'ne ait bulunmaktadır. Ancak MÖ 14. ve 13. yüzyıla tarihlenen Ugarit ve Hattuşa çıkışlı metinlerde Ura'dan zengin bir "liman kenti" olarak söz

44 Kaptan 2007, 279; Kaptan 2017, 258, Res.3 a-b.

45 Durukan 2015, 69-70.

46 Olba'da Hellenistik Dönem öncesi Akhaemenid egemenliği konusunda bkz. Akçay 2017 (b), 69-87.

47 Perslerde mühürlerin "kuşaktan kuşağa devredilen, koleksiyon parçası ve antika olarak saklanan nesnelere oldukları ifade edilmektedir: Kaptan 2017, 257.

48 Root 1998, 257-306.

49 Ura'nın Olba'ya lokalize edildiği yayınlarla ilgili olarak bkz. Beal 1992, 65, n.4-5; Ünal 2003, 25, n.35-36.

edilmektedir⁵⁰. Bu durumda, deniz kenarında yer almayan Olba'nın Tunç Çağı metinlerinde adı geçen liman kenti Ura olması tümünden imkansız görünmektedir. Eski Çağ'daki Ura'nın Olba olmadığına ilişkin gösterilen bir diğer gerekçe de "Olba'da hiçbir şekilde MÖ 2. binyıl yerleşim izlerinin mevcut olmadığı" yönündedir⁵¹. Ancak, Olba'da arkeolojik kazıların başlatılmasıyla yerleşim tarihi ile ilgili yeni verilere ulaşılmış bulunmaktadır. Özellikle içinde bulunduğu topografya ve bölgedeki ulaşım için kullanılan başlıca rotalar üzerinde stratejik konuma⁵² sahip olan Olba akropolisinde yapılan kazılarda sayıları henüz az da olsa, Tunç Çağı ve Demir Çağı verileri tespit edilmeye başlanmıştır⁵³. Elbette ki bu veriler arasında bu çalışmada ele alınan Yeni Babil mühürünün de bulunması, Olba'nın Neriglissar kroniğinde adı geçen Ura olduğunu göstermeye yetecek bir kanıt değildir. Ancak, Neriglissar kroniğinde Ura'ya ulaşmak için - askerlerin sarp dağ geçitlerini tek sıra halinde aştıkları yönündeki karasal bir konumu çağrıştıran ifade dikkate alınarak ve bu belgede Ura'nın "deniz kenarı" ya da "liman" olduğunu belirten herhangi bir anlatımın bulunmadığından yola çıkılarak - Ura'nın Olba ile eşleştirilmesi konusu yeniden düşünülmelidir.

Gelecekte yapılacak kazılarda söz konusu sorunu aydınlatacak yeni arkeolojik verilerin elde edilmesi olasıdır. Eski Çağ belgelerinde adı geçen "Ura" ile "Olba" gerçekte aynı yer olmasa bile, elimizdeki bilimsel verilerin bugünkü kısıtlı düzeyi bağlamında bile, Olba'nın bulunduğu yerin stratejik konumuyla prehistorik çağlardan başlayarak önem taşı-

50 Ünal 2003, 17, 18-25.

51 Ünal 2003, 25.

52 Doğu Dağlık Kilikia'dan Orta Anadolu platosuna ulaşmak için Göksu Vadisi - Sertavul Geçidi başlıca doğal rotalardandır. Ancak, Akdeniz kıyısında Korykos (Kızkalesi) üzerinden Şeytanderesi Vadisi veya Seleucia-Keşlitürkmenli aracılığıyla Olba akropolisinin yer aldığı konuma ulaşılabilen; buradan da yine geçit veren dağlık alanlardan geçilerek önce Mut'a (Claudiopolis) ve sonra da Sertavul yoluyla Anadolu içlerine ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu nedenle, topografik seçkinliğe de sahip bulunan Olba akropolisinin bölgedeki askeri ve siyasi harekâtlarda tarih boyunca yeri olduğu tarafımızdan düşünülmektedir.

53 Olba'da akropolis Sondaj 5 buluntuları arasında en ilgi çekici olan, Erken Tunç Çağı seramik parçalarıdır. Söz konusu seramik örneklerinin Olba'daki varlığı, kentin yerleşim tarihini daha önce bilinenen çok daha erkene taşınması bakımından büyük önem taşımaktadır. İç ve Güney Anadolu'da Tunç Çağı içinde belli bir yayılımı olan, yüzeyindeki çizgisel çentikleriyle tanınan ve çark yapımı olmayan bu seramik tipinin ("Scored Ware") örneklerine Olba'dan çok uzakta olmayan Mersin, Mut, Kilise Tepe kazılarında rastlanmış bulunmaktadır: Symington 2007, 297, fig. 219; Aynı tip seramik örnekleri Kilikia'da Tarsus Gözlükule'de de saptanmıştır: Goldman 1956, 97, 109. Öte yandan, kazılar sırasında dolgu toprağı içinden prehistorik taş aletler de zaman zaman ele geçmekte ve bu buluntular Olba'daki yaşamın en erken verileri olarak değerlendirilmektedir.

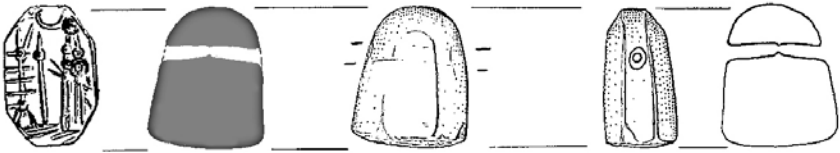
dığını, kullanıldığını önermek mümkün görünmektedir. Bu çalışmada tanıtılan Yeni Babil eseri ise Olba'nın uzun yerleşim tarihi içinde Demir Çağı'nı yansıtan bir arkeolojik veri olarak önem ve değer taşımaktadır.

Levha 1.

Levha 2.

Levha 1.

Kaynakça

Akçay 2017 (a)

Akçay, T., “Olba’da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi”, *Seleucia VII*, 69-87.

Akçay 2017 (b)

Akçay, T., “Sikke Buluntuları Işığında Olba’daki Pers ve Makedon Varlığı Üzerine Düşünceler”, *OLBA XXV*, s. 211-226

Arslan 2010

Arslan, N., *Kilikya Demir Çağı Seramiği – İthal Boyalı Seramikler ve İlişkiler*, İstanbul.

Beal 1992

Beal, R. H., “The Location of Cilician Ura”, *Anatolian Studies*, Vol. XLII, 65-73.

Bing 1968

Bing, J. D., *A History of Cilicia During the Assyrian Period*, Indiana University – Graduate School’a sunulan yayınlanmamış doktora tezi.

Black-Green 2004

Black, J. – Green, A., *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia – An Illustrated Dictionary*, London.

Buchanan – Moorey 1988

Buchanan, B. – Moorey, P. R. S., *Catalogue of Ancient Near Eastern Seals in the Ashmolean Museum, Vol. III – The Iron Age Stamp Seals (1200-350 BC)*, Oxford.

Collon 1990

Collon, D., *Interpreting the Past- Near Eastern Seals*, London.

Collon 1997

Collon, D., “Ancient Near Eastern Seals”, *7000 Years of Seals* (ed. D. Collon), London, Chapter I, 11-26.

Collon 2001

Collon, D., *Western Asiatic Seals in the British Museum – Cylinder Seals – V – Neo Assyrian and Neo Babylonian Periods*, London.

Curtis 1925

Curtis, C. D., *Sardis – Publications of the American Society for the Excavations of Sardis, Vol. XIII, Jewelry and Gold Work, Part I (1910-1914)*, Roma.

Çokay-Kepçe 2016

Çokay-Kepçe, S., “A Preclassical Stamp Seal from Perge”, *Colloquium Anatolicum* 15, 188-196.

Durukan 2007

Durukan, M., "IV.4 - Seramikler Işığında Nagidos", Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları: Nagidos (ed. S. Durugönül), Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 228-241.

Durukan 2015

Durukan, M., Mersin'den Tarsus'a Kilikia Kıyılarındaki Kayıp Kentler (Zephyrion, Ingira, Aulai, Ankhiale, Kyinda-Kundi, Sizzu), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Dusinberre 2010

Dusinberre, E. R. M., "Sarveis'ten Lidya-Pers Mühürleri – Lydo-Persian Seals from Sardis, Lidyalılar ve Dünyaları – The Lydians and their World, ed. N. D. Cahill, 177-190.

Erten Yağcı 1993

Erten Yağcı, E., Başlangıcından Geç Antik Dönem Sonuna Kadar Anadolu'da Cam, Ankara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan yayınlanmamış doktora tezi, Ankara.

Goetze 1939

Goetze, A., "Cuneiform Inscriptions from Tarsus", Journal of the American Oriental Society, Vol. 59, no.1, 1-16.

Goldman 1956

Goldman, H., Excavations at Gözlükule, Tarsus II, From the Neolithic through the Bronze Age, Princeton 1956.

Gordon 1939

Gordon, C. H., "Western Asiatic Seals in the Walters Art Gallery", Iraq, Vol. 6, no.1, 3-34.

Hawkins 1882

Hawkins, J. D., "The Neo-Hittite States in Syria and Anatolia", The Cambridge Ancient History, (ed. J. Boardman, I. E. S. Edwards, N. G. L. Hammond), Vol. III, Part.1, 372-441.

Jakob-Rost 1967

Jakob-Rost, L., "Stempiegel im Vorderasiatischen Museum", Forschungen und Berichte, Bd.8 - Archäologische Beiträge, 12-18.

Kaptan 2007

Kaptan, D., "A Channel of Communication: Seals in Anatolia during the Achaemenid Period", The Achaemenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia (Sixth-Fourth Centuries B.C. – Papers Presented at the International Workshop Istanbul 20-21 May 2005, (ed. İ. Delemen), İstanbul, 275-289.

Kaptan 2017

Kaptan, D., “Anadolu’da Pers Dönemi Mühürleri”, *Persler – Anadolu’da Kudret ve Görkem*, ed. K. İren, Ç. Karaöz, Ö. Kasar, İstanbul, 254-267.

Kurt 2006

Kurt, M., “Asur-Anadolu İlişkilerinde Kilikya Bölgesi”, *Belleten*, Cilt LXX, Nisan 2006, Sayı 257, 1-25.

Kurt 2009

Kurt, M., “Kronikler Işığında Ovalık Kilikya’nın Yeni Babil Devleti için Stratejik ve Ekonomik Önemi”, *Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:22, 185-195.

Lafli 2001

Lafli, E., “Alacadağ: Eine neue Fundstelle von späteisenzeitlicher Keramik im westlichen rauhen Kilikien”, *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux*, *Varia Anatolica* XIII, 195-213.

Legrain 1925

Legrain, L., *University of Pennsylvania – The University Museum – Publications of the Babylonian Section*, Vol. XIV, *The Culture of Babylonians – From their Seals in the Collections of the Museum*, Philadelphia.

Luckenbill 1926

Luckenbill, D. D., *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, Vol. I – *Historical Records of Assyria from the Earliest Times to Sargon*, Chicago – Illinois.

Mitchell- Searight 2008

Mitchell, T. C. – Searight, A., *Catalogue of the Western Asiatic Seals in the British Museum – Stamp Seals III – Impressions of Stamp Seals on Cuneiform Tablets, Clay Bullae, and Jar Handles*, Leiden-Boston.

Jasink-Bombardieri 2008

Jasink, A. M. – Bombardieri, L., “Assyrians, Phoenicians, Cypriots and Greeks: The Co-Existence of Foreign Cultural Influences in the Çukurova Plain During the Iron Age”, *OLBA XVI*, 23-56.

Jasink-Bombardieri 2013

Jasink, A. M. – Bombardieri, L., “The Göksu River Valley from Late Bronze to Iron Age: Local Cultures, External Influences, and Relations with Foreign Peoples”, *Rough Cilicia – New Historical and Archaeological Approaches – Proceedings of an International Conference held at Lincoln, Nebraska, October 2007* (ed. M. C. Hoff – R. F. Townsend), Oxford.

Mitchell- Searight 2008

Mitchell, T. C. – Searight, A., Catalogue of the Western Asiatic Seals in the British Museum – Stamp Seals III – Impressions of Stamp Seals on Cuneiform Tablets, Clay Bullae, and Jar Handles, Leiden-Boston.

von der Osten 1934

von der Osten, H. H., Ancient Oriental Seals in the Collection of Mr. Edward T. Newell – The University of Chicago – Oriental Institute Publications, Vol. XXII, Chicago - Illinois.

Porada 1948

Porada, E., Corpus of Ancient Near Eastern Seals in North American Collections – The Bollingen Series XIV, The Collection of the Pierpont Morgan Library, Washington D. C.

Postgate 2007

Postgate, N., “The Kilise Tepe Area in Pre-Classical and Hellenistic Times”, Excavations at Kilise Tepe 1994-98 – From Bronze Age to Byzantine in Western Cilicia (ed. N. Postgate – D. Thomas), McDonald Institute Monographs, Vol. I (Text), Chapter 3, 15-18.

Reyes 2001

Reyes, A. T., The Stamp Seals of Cyprus, Oxford University School of Archaeology.

Root 1998

Root, M. C., “Pyramidal Stamp Seals – The Persepolis Connection”, Studies in Persian History: Essays in Memory of David M. Lewis, Achaemenid History XI, Leiden, 257-306.

Schahner 2008

Schahner, A., “Babylonier und Achämeniden auf dem Dülük Baba Tepesi: Kulturelle Vielfalt in der Späten Eisenzeit im Spiegel der Vor-Hellenistischen Funde”, Asia Minor Studien, Band 60 – ΠΑΤΡΙΣ ΠΑΝΤΡΟΦΟΣ KOMMAGHNH – Neue Funde und Forschungen zwischen Taurus und Euphrat, (ed. E. Winter), Bonn, 69-96, Abb.1, Taf.1-2.8-18, Beil 1.

Schahner 2011

Schahner, A., “Die Welt des Östlichen Mittelmeers in Kleinen Bildern – Weitere Beobachtungen zu den Siegeln und Kleinfunden der Späten Eisenzeit vom Dülük Baba Tepesi”, Asia Minor Studien, Band 64 – Von Kummuh nach Telouch – Historische und archäologische Untersuchungen in Kommagene, Bonn, 19-46, Taf. 1-4. 14-18, Farbtaf. 1-3.

Symington 2007

Symington, D., “The Early Bronze Age Pottery”, Excavations at Kilise

Tepe 1994-98 – From Bronze Age to Byzantine in Western Cilicia (ed. N. Postgate – D. Thomas), McDonald Institute Monographs, Vol. I (Text), Chapter 23, 295-318.

Ünal 2003

Ünal, A., “Hititler, Akdeniz ve Liman Kenti Ura”, OLBA VII (Özel Sayı), 13-40.

Ünal-Girginer 2007

Ünal, A. – Girginer, K.S., Kilikya-Çukurova – İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi’ne Kadar Kilikya’da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, İstanbul.

Wannagat 2005

Wannagat, D., “Neue Forschungen in Uzuncaburç 2001-2004 – Das Zeus Olbios Heiligtum und die Stadt Diokaisareia”, Archäologischer Anzeiger 1.Halbband 2005, 117-165.

Wannagat – Trampedach 2012

Wannagat, D. – Trampedach, K., Diokaisareia in Kilikien – Ergebnisse des Surveys 2001-2006, Band I, Keramik und Kleinfunde aus Diokaisareia, Berlin.

Ward 1909

Ward, W. H., Cylinders and Other Ancient Oriental Seals in the Library of J. Pierpont Morgan, New York.

Wiseman 1956

Wiseman, D. J., Chronicles of Chaldean Kings (626-556 BC) in the British Museum, British Museum Publications, London.

Yağcı 1996

Yağcı, R., Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonundaki Geç Assur-Yeni Babil, Akamenid Damga Mühürleri, Hacettepe Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne sunulan Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Yıldızhan 2017

Yıldızhan, H., “Daskyleion’ dan bir Neo-Babil Mührü: Bir Stel ve Bulla ile Birlikte Düşündürdükleri”, Anadolu, Arkeoloji, Zaman ve Mekan (Dumlupınar Üniversitesi V. Arkeoloji Sempozyumu – Kütahya, 10-12. Ekim.2016), ed. G. Coşkun, Ankara, 183-199.

Zoroğlu 1994

Zoroğlu, L., “27. Cilicia Tracheia in the Iron Age: The Khilakku Problem”, Anatolian Iron Ages 3, The Proceedings of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Van, 6-12 August 1990 – III. Anadolu Demir Çağları Sempozyumu Bildirileri (ed. A. Çilingiroğlu – D. H. French), The British Institute of Archaeology at Ankara Monograph no.16, 301-308.

